

CONSIDERAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU ATITUDINEA PARTICIPANȚILOR LA CONFERINȚA REGIONALEI DE PARTID SATU-MARE (19—20 AUGUST 1945) FAȚĂ DE PARTIDELE ISTORICE

de

ANTONIO FAUR

După august 1944, cu sprijin sovietic, partidul comunist din România a început să activeze pe scena politică a țării. Conștienți de slăbiciunea organizației lor, liderii comuniști au căutat, încă de la început, să întărească și să sporească forța partidului, extrem de redus ca număr și putere în anul 1944. În planul vieții interne de partid, sfârșitul războiului și anii imediat următori au însemnat pentru organizația comunistilor români un proces de creștere numerică (chiar dacă la început n-a existat o selecție), precum și o mai accentuată preocupare pentru organizare, realități vizibile în acțiunile și tonul, tot mai incisive, vis-à-vis de partidele cu tradiții democratice, țărănist și liberal, conduse de Iuliu Maniu și Dinu Brătianu. S-au folosit în acest sens de mijloacele de propagandă și chiar de întrunirile membrilor de partid activi din țară.

Prima conferință națională a partidului a fost convocată la 16 octombrie 1945, pentru a „discuta situația creată de creșterea uriașă, fără discernământ, a campaniei de recrutare și pentru a modela partidul pe o linie ortodoxă”¹. În vederea pregătirii acesteia și pentru a întări partidul slăbit de perioada lungă de ilegalitate au avut loc anterior, în vara și toamna aceluiași an, conferințe la nivel regional ale partidului comunist. O astfel de conferință a fost și cea a regionalei de partid Satu-Mare, din 19—20 august 1945.

În comunicarea noastră, ne vom fixa atenția asupra aspectelor politice, care ni s-au părut interesante, mai exact *asupra modului în care comuniștii din vestul țării au apreciat partidele cu adevărat democratice, așa-numitele partide istorice.*

Referitor la stadiul cercetării problemei, precizăm că despre această conferință s-a scris și înainte de 1989, ea fiind menționată, în treacăt ori prezentată mai pe larg în unele articole². Chestiunile vizate de noi, în această comunicare, nu au fost tratate în lucrările anterioare, tributare

¹ Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, București, Ed. Litera, 1994, p. 148.

² Ioan Corneanu, *Organizația județeană Satu-Mare a P.C.R., (1944—1946)*, Studii și Comunicări, V—VI, 1981—1982, p. 437—432; Lajos Kakucs, *Participarea tineretului din Satu-Mare, la reconstrucția țării (1944—1949)*, în *Studii și Comunicări*, IV, Satu-Mare, 1980, p. 269—279.

spiritului epocii, preocupate doar să evedențieze realizările obținute de comuniști sub raport social-economic și politic.

Consemnăm câteva date necesare cu privire la structura din acel moment istoric a partidului comunist. În teritoriu, partidul era organizat pe regionale, în componența cărora intrau mai multe organizații județene. Organizația de nord-vest a partidului, cu sediul la Satu-Mare, acoperea spațiul a 4 județe. „După eliberare, P.C.R. nu a mai revenit la unele forme organizatorice existente înainte de război. La Satu-Mare se constituie regionala P.C.R., în componența căreia intrau patru județe: Satu Mare, Maramureș, Sălaj și Bihor”³. Această regională a funcționat aici până în luna august 1945, când sediul ei s-a mutat la Oradea, în aceeași lună⁴. La conducerea acesteia se află, încă din luna iulie, Leon-tin Sălăjan (Silaghi) un important lider comunist (în Oradea o stradă i-a purtat numele până în 1990), care până atunci condusesese Comitetul Regional Banat.

Documentul la care vom face în continuare referire este *procesul-verbal* al ședinței regionale de partid Satu-Mare din august 1945⁵, pe care însă există și unele adnotări făcute cu creionul, prescurtări de propoziții ori fraze din document, ca și înlocuirea, pentru o mai bună coerență, a unor expresii, fără să fi schimbat cu ceva conținutul. Mărturisim că ne aflăm, pentru prima dată și nu de mult timp, în fața unui document de certă valoare din arhiva Partidului Comunist, iar posibilitatea de a aduna și alte informații a fost, datorită răstimpului scurt (de la parcurgerea sa și până la actuala intervenție), limitată. La conferință a luat parte, alături de conducătorii și membrii locali, Vasile Luca, unul din exponenții „moscoviți” ai partidului, membru al Comitetului Central. Credem că nu întâmplător a fost trimis în această zonă tocmai Vasile Luca, despre care se știe că era de origine maghiar. De altfel, se poate constata, încă din prima pagină a procesului verbal, numărul preponderent de etnici maghiari și evrei din conducerea organizațiilor comuniste din județele Satu-Mare, Bihor și Maramureș.

Ședința a fost deschisă, în 19 august 1945, de către Ady Ladislau, care a salutat prezența la conferință a lui Vasile Luca și a delegațiilor județene⁶. S-a insistat asupra așa-zisului trecut de jertfă din perioada ilegalității, după care a fost subliniată importanța factorului militar sovietic în România, în impunerea partidului comunist pe scena politică a țării. După aceasta s-a trecut la alegerea a două prezidii, unul de onoare, format din membrii Comitetului Central și unul activ, compus din Leontin Silaghi, Eidlitz Zoltan, Ady Ladislau, Fischer Gavril, Backa Arpad, Cernicica Dumitru, Hutira Iosif, Erdei Iosif. În continuare au fost anunțate cele 4 puncte ale ordinii de zi: darea de seamă a Comitetului Regional și rapoartele despre organizarea muncii, dezbaterile dării de seamă, alegerea Comitetului Regional și formularea de propuneri pe diverse probleme⁷.

³ Ioan Corneanu, *op. cit.*, p. 439.

⁴ *Ibidem*, 440.

⁵ Arhivele Naționale — Direcția județeană Bihor, fond Comitetul Județean de Partid Bihor, fond. dos. 1, f. 55—133.

⁶ *Ibidem*, f. 55.

⁷ *Ibidem*, f. 56.

Primii care au fost invitați să ia cuvântul au fost „prieteni” partidului, adică reprezentanții unor organizații ca Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților⁸, etc. De o mai mare consistență a fost însă intervenția lui Leontin Sălăjan și a altor membri ai regionalei.

Din evantaiul problematic propus atenției acestei Conferințe regionale, vom desprinde — cu această ocazie — numai *acele comentarii care vizează Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal*.

Chiar de la începutul discursului său, Leontin Sălăjan face referiri la „partidele reacționare” și la liderii acestora, precum și la situația internă, pe care o pune în legătură cu cea internațională, în care — după opinia sa — forțele burgheze au suferit serioase înfrângeri: „Reacțiunea de la noi și cea din alte părți a primit lovituri puternice. Destul să amintim fapte elocvente ca victoria Partidului Muncitoresc din Anglia⁹. Victoria „forțele democratice” este inevitabilă, considera el, deoarece sprijinul extern pentru partidele burgheze a fost diminuat de război, astfel că „... reacțiunea de la noi este lovită de această evoluție a situației din străinătate”¹⁰.

Era evident, pentru același personaj, că „națiunile unite nu vor război de dragul unor reacționari de teapa lui Maniu și Brătianu”¹¹.

Răstălmăcind unele momente ale trecutului nu prea îndepărtat, vorbitorul ignoră voit realitatea istorică, accentuând — prin comparație — „meritele” Uniunii Sovietice în 1939 și comportamentul principalilor adversari ai comuniștilor români în 1945¹². Apropierea de Uniunea Sovietică s-ar fi putut realiza după convingerea aceluiași, dar „reacționarii”, în frunte cu Maniu și Brătianu, au „sabotat încercările acestea de pace și prietenie, astfel a ajuns țara noastră în robia lui Hitler”¹³. Nu lipsesc adjectivele și comparațiile de genul „bandele reacționare, în frunte cu Maniu și Brătianu, se zvârcolesc ca niște șerpi veninoși, încolțiți din afară și dinăuntru, și care văd că nu mai au scăpare”¹⁴.

Atacul împotriva partidelor democratice a continuat deci, și după 23 august, în ciuda frontului comun pe care comuniștii îl făcuseră cu acestea, pentru scoaterea României din războiul dus alături de Axă. Cei doi lideri democrați aveau în vedere, credea comunistul L. Sălăjan, refacerea unei României „ca cea din trecut o Românie a pușcăriilor, a stării de asediu, a cenzurii, a schingiuirilor, o Românie fără libertăți pentru popor, o Românie a ațășărilor naționale”¹⁵.

Examinând scena politică, vorbitorul o consideră ocupată de două tabere adverse de o parte aflându-se patrioții cinstiți, iar de cealaltă reacționarii, numiți plastic „oamenii trecutului întunecat”¹⁶. Această dihotomie între buni și răi, prefigurează parcă tezele ideologului sovietic Jdanov, de la începutul războiului rece, când și lumea era împărțită în

⁸ *Ibidem*, f. 57.

⁹ *Ibidem*, f. 59.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, f. 60.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, f. 61.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, f. 62.

aceleași tabere opuse, lidera lumii libere și democratice fiind — în concepția sa — Uniunea Sovietică.

Astăzi se știe, cu exactitate, care a fost politica comuniștilor față de opoziția politici, aceasta având ca scop totală lor eliminare, rezultatul fiind impunerea unui partid unic. De observat că această poziție față de adversarii politici a fost, în mod deschis, recunoscută în documentul din care ne informăm: „... atitudinea ce arată tovarășii noștri față de elementele reacționare. Ei au numai o soluție: arestarea”¹⁷. Așadar, posibilitatea conviețuirii cu partidele reprezentând tendințele democratice era exclusă, încă de la început, fapt confirmat de acțiunile antiguvernamentale ale comuniștilor, până la 6 martie 1945: „Înainte de 6 martie, noi (adică comuniștii n.n.) am luptat conștient pentru a izola guvernele reacționare de popor, pentru a săpa o prăpastie între guvern și popor”¹⁸.

Comuniștii au dus, de fapt, o politică de forță, bazată pe prezența armatei sovietice în țară, care a determinat înclinarea balanței în favoarea lor: „... am reușit să ne câștigăm poziții care nu mai pot fi câștigate de reacțiune. Da, noi colaborăm cu burghezia liberală, însă nu noi suntem aceia care îi fac concesii, ci ei ne fac nouă”¹⁹. Prin urmare, ei erau conștienți de faptul că democrația liberală pierdea treptat teren, în fața de început realizându-se o colaborare, desigur în detrimentul forțelor democratice: „Reprezentanții acestei burghezii liberale au votat legi de multe ori contra intereselor lor, au renunțat la privilegiile...”²⁰.

Comuniștii au înțeles altfel democrația și i-au dat un sens nou, diferit și opus celui liberal. Crezându-se deținătorii adevărului absolut, în concepția lor democrația veritabilă era cea teoretizată și practică înainte de bolșevici și acum de ei. În acest context, puteau fi anulate drepturile și libertățile celor care susțineau alte idei: „Tovarăși! Trebuie să știm toți, că democrația, pentru noi care luptăm, nu are nimic comun cu ceea ce a fost numit democrație în timpul guvernărilor reacționare, ale lui Maniu și Brătianu. O astfel de democrație noi nu vrem... Reacționarii se plâng că *nu există libertate în țara noastră. Nici nu trebuie să fie libertate pentru ei. Aceasta noi n-o vrem!*”²¹ (subl. ns. — A.F.). Urmând o asemenea logică, conducătorii partidelor istorice trebuiau, în mod necesar, să fie loviți și discreditați, prin orice mijloace, inclusiv prin falsificarea adevărului. Astfel, pe lângă cei făcuți direct răspunzători de situația dinaintea ieșirii din război, precum mareșalul Antonescu de pildă, erau învinovați și cei doi lideri politici „... există și o a treia categorie de vinovați, *acea care sunt răspunzători moralicește*. Fără ajutorul lui Maniu și Brătianu, țara noastră nu ar fi putut fi atrasă de războiul lui Hitler. Această crimă a lui Maniu trebuie demascată în fața poporului, trebuie să ducem o muncă de lămurire”²².

Termenii în care era pusă problema adversarului atestă spiritul și limbajul specific luptei de clasă, marcate de intoleranță. Acestea se ce-

¹⁷ *Ibidem*, f. 63.

¹⁸ *Ibidem*,

¹⁹ *Ibidem*, f. 65.

²⁰ *Ibidem*,

²¹ *Ibidem*, f. 68.

²² *Ibidem*.

reau a fi transmise și participanților la Conferință, pentru ca ei să o imprime membrilor de partid: „În schimb, nu există la noi ură sănătoasă împotriva reacțiunii și a dușmanilor poporului, ură care este o condiție importantă a victoriei noastre”²³. Oratorul își încheia discursul care, desigur mai cuprindea și alte aspecte, cu lozincă: „Trăiască marele conducător al Uniunii Sovietice, marele geniu al omenirii, generalissimul Stalin”²⁴.

În cea de a doua parte a ședinței au fost făcute mai multe intervenții, redate numai în rezumat, acestea atingând chestiuni economice, politice și etnice. Vasile Luca s-a arătat, la un moment dat, nemulțumit de împrejurarea că „Tovarășii au căzut în cealaltă extremă și nu vorbesc decât despre chestiuni politice”²⁵. Opiniile participanților la dezbateri au fost de o anumită stereotipie și stângăcie. De reținut că și erorile erau vehement criticate. Spre pildă, Erdei Iosif recunoștea unele greșeli, în sensul că organizația de partid din Oradea n-a fost prezentă la trecerea soldaților sovietici prin Oradea, „în drum spre patria lor”²⁶. În schimb, mai inspirată, „reacțiunea” — care devenise o realitate obsedantă pentru comuniști —, vrând să profite de o asemenea împrejurare, „a încercat să acapareze primirea armatei și, la prima ocazie, i-a și reușit”²⁷.

De o rară duritate este intervenția lui Vasile Luca, care trebuia să impună directivele centrale comuniste, fapt realizat într-o manieră autoritaristă rudimentară, de altfel practică larg răspândită și consacrată în partid timp de mai multe decenii. Nici nu se putea ca omul care reprezenta concepția bolșevică la nivelul de vârf al partidului comunist să nu atace, în stil de-acum cunoscut, forțele democratice și conducătorii acestora, mergând până acolo încât îi asimila elementelor fasciste, care erau — prin prevederile Convenției de Armistițiu din 12 septembrie 1944 — expuse arestării și unor aspre condamnări. Firește, erau preconizate și metodele practice menite să diminueze influența partidelor istorice și, cu deosebire, a lui Iuliu Maniu, spre care se îndreptau, cu prioritate, atacurile comuniste, deoarece era liderul cel mai energic în bătălia pentru stoparea ascensiunii lor politice și a sovietizării țării.

Realizând această sumară analiză a conținutului unui document istoric din anul 1945, am stăruit asupra acelor formulări care denotă concepția comunistilor români cu privire la rolul și acțiunile țărăniștilor și liberalilor, în perioada imediat următoare instaurării guvernului condus de dr. Petru Groza, cu sprijinul puterii sovietice. Este evidentă — chiar și din citatele extrase — ura viscerală a participanților la conferința regionale de partid Satu Mare față de forțele democratice, care se opuneau ocupației sovietice și acțiunii de bolșevizare a României.

²³ *Ibidem*, f. 80.

²⁴ *Ibidem*, f. 82—83.

²⁵ *Ibidem*, f. 84.

²⁶ *Ibidem*, f. 86.

²⁷ *Ibidem*.

Comitetul Regional Satu-Mare Oradea

Silaghi Leontin — Secretar politic	lăcătuș ceferist
Ady Ladislau — Org.	tipograf
Eidlitz Zoltan — Cadre	funcționar
Boroș Ioan — Instructor	pantofar
Bolcaș Augustin	funcționar
Ziman Maria — Femei	funcționară
Covaci Ioan — Organizații de masă	miner
Tăranu Ion — Instructor	agricultor
Cernicica Dumitru — Secretarul județenei Maramureș	subinginer
Hutira Iosif — secretarul raionalei Baia Mare	strungar în fier
Baka Arpad — Secretarul raionalei Satu- Mare	lăcătuș ceferist
Erdelyi Iosif — Secretarul jud. Bihor	muncitor zidar
Roșca Ioan	mecanic de locomotive
Demeter Alexandru	lăcătuș mecanic
Cosman Alexandru	laborant chimist
Butuza Gheorghe	dulgher de mină
Cais Carol	muncitor miner
Buda Ileana	muncitoare

(A.N. — Direcția jud. Bihor, *fond Comitetul Regional P.C.R. ORADEA - Satu-Mare*, fond 1, dos. 3, f. 217).

28. Publicăm o listă, cu conducătorii regionalei de partid Oradea, unde sunt menționate funcțiile deținute de aceștia în acel moment precum și categoria socială căreia îi aparțineau.